կան արդելքներու դէմ կռուելու միջոցները: Այս հարաւէն անմերձենալի դիրքը հեշտ հաղորդակցութիւն մ'ունէր վերին եւ ստորին Արածանւոյ հովիտներուն հետ, եւ ըստ այսմ ալ եթէ Կորդուաց երկրէն յարձակման մը վտանգ սպառնար, պաշտպանող բանակը ամէն ժամանակ դիւրաւ կրնար Վանայ ծովու շրջակայքն հասնիլ եւ անկէ արագութեամբ անցնիլ Արտաշատ, ինչպէս ըրաւ 59ի ամառը սրարշաւ յառաջացող հռոմէական գունդ մը, երբ Տրդատ Արտաշատականէ վերջին փորձ մը փորձեց կորսնցուցած իր պետութիւնը վերագրաւելու[37]: Այս կենդրոնական պաշտպանողական առաջնակարգ դիրքիս վրայ հիմնած էր Կորբուլոն իր ռազմական ծրագիրը քանի մը տարի յետոյ ծագելիք պարթեւական մարտին համար[38]

Հռոմ պատերազմին քաղաքական նպատակին ալ հասած էր. Հայաստան դարձեալ ամբողջ կայսեր ձեռքն էր եւ կրնար պետութեան շահերուն պահանջին համաձայն տրամադրել անոր վրայ: Արշակունի հետամուտին կը մնար իրապէս միմիայն կայսեր շնորհին յոյսը, եթէ կանխամեծար չհամարէր պարթեւական պետութեան բոլոր ուժովը նոր պատերազմի մը — ելքին մէջ անստոյգ — ուղին բռնել: Սակայն նկատելով Տրդատի եւ անոր Թագակիր եղբօր մեծատենչ բնութիւնը, կարելի չէր վայրկեան մ'իսկ տարակուսիլ թէ ըմբոստ Վրկաններու դէմ մղուող ծանր կռուին վերջացումէն անմիջապէս ետքը, Հայաստանի համար նոր եւ աւելի բուռն պարթեւական պատերազմը անխուսափելի պիտի ըլլար: Հռոմէական կառավարութիւնը, որովհետեւ այդ միջոցին դեռ Հայաստանէն անդին յառաջանալու միտք չունէր, սպասման քաղաքականութեան մը հետեւեցաւ. 59ի գարնան արեւելեան խնդիրներուն առժամեայ կարգադրութիւն մը ըրաւ, եւ այնուհետեւ իր ուշադրութիւնը դարձուց աւելի ստիպողական հարցերու: Յաջորդ հատուածին մէջ պիտի նկատենք 59 տարւոյ առժամեայ կարգադրութիւնները եւ մարտադաշտի շրջանը դրաւող ուրիշ հարցեր:

(Շարունակելի:) ԹՐԳՄ. Հ. Մ. ՀԱՊՈՋԵԱՆ

---

[37] Տակիտ. Տ. ԺԳ. 25:

[38] Այս դիրքիս յարմարութիւնը Հէնդըրսըն չէ ճանչցած, վասն զի Տիգրանակերտի տեղւոյ մասին սխալ կարծիք կազմած է. աւելին տես վարը Գլ. Ա. յօդ. 3:

ՍԵՒԱՆԱՅ ՎԱՆՔԸ

(Շարունակութիւն:)

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ Ա.

Ցուցակ Սեւանայ մենաստանի վանահայրերի եւ միաբանների:

Դժբախտաբար մենաստանի դիւանում հատուկտոր տեղեկութիւններ են մնացել միայն մենաստանի վանահայրերի եւ միաբանների համար: Սեւանայ պատմութեան ամբողջութեան համար գրի եմ առնում այդ տեղեկութիւնները:

Ա. Վանահայրեր:

1. 1801 Թ. Վանահայրն է Սարգիս Վ. Ոսկանապատցի, ըստ Մեսրոպ եպս. Սմբատեանի, «Գեղարքունի», էջ 134:
2. 1818 Թ. Ռափայէլ Վ. այր սրբակեաց, ըստ Մեսրոպ եպս. Սմբատեանի, «Գեղարքունի», էջ 134:
3. 1819 Թ. Յովհաննէս Վ. Հաչաջարցի, ըստ Մեսրոպ եպս. Սմբատեանի, «Գեղարքունի», էջ 134:
4. 1840 Թ. Մինաս Վ. Ճաթղուանցի, ըստ Մեսրոպ եպս. Սմբատեանի, «Գեղարքունի», էջ 134:
5. 1841 Թ. Յարութիւն եպս. Գանձակեցի, ըստ Մեսրոպ եպս. Սմբատեանի, «Գեղարքունի», էջ 134:
6. 1842 Թ. Յովհաննէս Վ. Տփխիսեցի, ըստ Մեսրոպ եպս. Սմբատեանի, «Գեղարքունի», էջ 134:
7. 1849 Թ. Մկրտիչ Վրդ., ըստ մենաստանի դիւանի:
8. 1850 Թ. Կարապետ Վ. Բիւլբիւլեան, ըստ մենաստանի դիւանի:
9. 1861 Թ. Յարութիւն Վ. Մարջանեան, ըստ մենաստանի դիւանի:
10. 1869 Թ. Կարարպետ Վ. Բիւլբիւլեան, ըստ մենաստանի դիւանի:
11. 1875 Թ. Յարութիւն Վ. Մարջանեան, ըստ մենաստանի դիւանի:
12. 1887 Թ. Կարապետ Վ. Բիւլբիւլեան, ըստ մենաստանի դիւանի:
13. 1892 Թ. Գալուստ Վ. Այվազեան, ըստ մենաստանի դիւանի:
14. 1892 Թ. Գրիգոր Վ. (Քուրտ):
15. 1895 Թ. Սարգիս Վ. Փիլոյեան (1901 Թ. Եպիսկոպոս):

Բ. Միաբաններ:

1. 1849 Թ. Պետրոս աբեղայ, Գալուստ սրկ., դպիր Յարութիւն, տիրացու Աւետիս, դպիրներ Ղազար, Կարապետ, Յարութիւն Տէր Սահակեան, տիրացու Սարգիս:
2. 1860 Թ. Պետրոս, Գրիգոր Վ.ներ, Յարութիւն աբեղայ Մարանճեան, Յովսէփ Վ. Բէժանեան, Մովսէս Վ. Թովմասեան, Գրիգոր Վ. Տէր Գէորգեան, Բաղդասար սրկ. Աւետիքեան: Տիրացուներ՝ Գրիգոր, Միքայէլ, Պետրոս, Դաւիթ, Յովհաննէս: Մահտեսիներ՝ Կարապետ, Ներսէս, Թորոս, Մխիթար եւ Սարգիս:
3. 1862 Թ. Պետրոս Վ. Մելքոնեան, Գալուստ Վ. Տրդատեան, Ներսէս Վ. Թորոսեան, Գրիգոր Վ. Տէր Գէորգեան, Յովսէփ Վ. Բէժանիս, Բաղդասար աւգ. սրկ., Սողոմոն աւգ. սրկ. Օքոյեան, Աւետիք սրկ. Սամուէլեան: Տիրացուներ՝ Յարութիւն, Փոքր Գրիգոր, Պետրոս, Միքայէլ, Յովհաննէս:
4. 1890 Թ. Յարութիւն Վ. Մարջանեան, Իգնատիոս Վ. Այվազեան, Գրիգոր Վ. Տէր Գրիգորեան, Գալուստ արդ. Յակովբեան, Գէորգ արդ. Տէր Յովհաննէսեան, Մամբրէ, Խորէն, Թադէոս աբեղաներ, Սողոմոն եւ Եփրեմ սարկաւագներ:
5. 1896 Թ. Գալուստ, Մամբրէ, Մատթէոս, Խորէն, Գրիգոր վարդապետներ, Դաւիթ աբեղայ, Սողոմոն, Եփրեմ սարկաւագներ, Մելքոն, Մանուկ, Սիմէոն, Վահան, Սարգիս, Ստեփան, Պօղոս, Արիստակէս տիրացուներ, Մկրտիչ, Դաւիթ, Աղեքսանդր, Սմբատ, Յարութիւն, Միքայէլ, Աւետիք եւ Կարապետ եղբայր մահտեսիներ:

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ Բ.

Սեւանայ մենաստանի ելեւմտից պատկեր:

Մենաստանի ելեւմտից մատեանները եւս կանոնաւոր պահուած չեն. բաւական տարիներինը պակասում են, ուստի եւ պատկերը լրիւ չէ:

Մենաստանի մուտքի աղբիւրներն են եղել Ցամաքաբերդ եւ Գոմաձոր գիւղերից հաւաքուած բահրան, իւր ունեցած ջրաղացներից, կրպակներից ու տներից եկած արդիւնքը, այլ եւ սուրբ Նշանը նուիրակ վարդապետի ձեռքով գիւղերը շրջեցնելուց հաւաքած հացահատիկները, անասնեղէնը: Բացի այդ, նուիրակը աշնանը շրջում էր գիւղերը, յատկապէս Կոտէից շրջանը եւ հաւաքում ընդեղէն, իւղ, պանիր, ձու: Մենաստան եկող ուխտաւորներից ստանում էին խաչահամբոյր, մոմեղէն, այլ եւ նուէրներ զանազան տեսակի՝ Թաշկինակներ խաս, մատանի, ապարանջան եւ այլն, որ եւ վաճառում են ու դրամ դարձնում:

1. 1855 Թ. Ցամաքաբերդից՝ ցորեն 2 խ. 35 լ., գարի 8 խ., հաճար 58 լ.: Գոմաձորից՝ ցորեն 3 խ. $55\frac{1}{2}$ լ., գարի 9 խ. $15\frac{1}{2}$ լ., հաճար $52\frac{1}{2}$ լ.:

Դրամական մուտք.

Մնացորդ	1854 Թ.	53 ռ. 12 կ.
մուտք	1855 Թ.	1057 ռ. $80\frac{1}{2}$ կ.
ելք	1855 Թ.	761 ռ. $85\frac{1}{2}$ կ.

2. 1860 Թ. Ցամաքաբերդից՝ ցորեն 8 խ. 5 լ., գարի 15 խ. $52\frac{1}{2}$ լ., կտաւատ 76 լ., հաճար 3 խ. $52\frac{1}{2}$ լ.: Գոմաձորից՝ ցորեն 13 խ. 7 լ., գարի 23 խ. 50 լ., կտաւատ 40 լ., հաճար 4 խ. 3 լ.:

Դրամական.

Մնացորդ . .	795 ռ. $94\frac{1}{2}$ կ.
մուտք . . .	2584 ռ. 14 կ.
ելք	2386 ռ. $65\frac{1}{2}$ կ.

Ցորենի խալուարն ծախուել է 23 ռուբլով, գարունը՝ 12 ռուբլով:

3. 1864 Թ. Ցամաքաբերդից՝ ցորեն 12 խ. 30 լ., գարի 14 խ. $15\frac{1}{2}$ լ., հաճար 2 խ. $62\frac{1}{2}$ լ., կտաւատ 1 խ. 45 լ.: Գոմաձորից՝ ցորեն 9 խ. $97\frac{1}{2}$ լ., գարի 19 խ. 87 լ., հաճար 7 խ. $95\frac{1}{2}$ լ., կտաւատ 41 լ.: Ընդ ամէնը մնացորդի հետ մենաստանն ունեցել է՝ ցորեն 158 խ. 62 լ., գարի 88 խ. 83 լ., հաճար 21 խ. $90\frac{1}{2}$ լ., կտաւատ 1 խ. 86 լ.:

Անասնեղէն ունեցել է 91 հատ:

Սուրբ Նշանը պտտեցնելուց հաւաքել է ցորեն 21 խ· 46 լ·, գարի 66 լ·, նաեւ 162 գառ, 26 ուլ, 18 հորթ, 2 մաքի, 1 մոզի:

Դրամական·

Մնացորդ . . 969 ռ· 61 կ·
մուտք . . . 3738 ռ· $6\frac{1}{2}$ կ·
ելք . . . . 1455 ռ· $65\frac{1}{2}$ կ·

Ցորենի խալուարն արժէր 22 ռ·, գարունը 25 ռ·:

4· 1865 թ· Ցամաքարերդից՝ ցորեն 7 խ· 52 լ·, գարի 10 խ· 10 լ·, հաճար 4 խ· 82 լ·, կորեկ 38 լ·: Գոմաձորից՝ ցորեն 7 խ· 92 լ·, գարի 13 խ· 95 լ·, հաճար 2 խ· 72 լ·:
Ի դէպ է յայտնեմ որ այս երկու գեղերի համար վանքը 1830 թուից վէճ է սկսում Մուստաֆա Բէգ անունով մէկի հետ, որը 1835 թուից ինքնագլուխ տիրում է գիւղերին: 1848 թուին միայն վէճը վճռւում է կառավարիչ սենատում յօգուտ վանքի:

Դրամական·

Մնացորդ . . 761 ռ· $2\frac{1}{2}$ կ·
մուտք . . . 3044 ռ· 66 կ·
ելք . . . . 1241 ռ· $28\frac{1}{2}$ կ·

Սուրբ Նշանից արդիւնք՝ ցորեն 40 խ· 33 լ·, գարի 3 խ· 66 լ·, գառ 225 հատ, ուլ 34; մոզի 10, հորթ 10, խոյ 5, գոմշի ձագ 1·:
Ցորենը արժէր խալուարն 24 ռ·, գարունը 12 ռ·:

5· 1866 թ· Ցամաքարերդից՝ ցորեն 12 խ· $26\frac{1}{2}$ լ·, գարի 21 խ· 54 լ·, հաճար 4 խ· 70 լ·, կորեկ 46 լ·: Գոմաձորից՝ ցորեն 15 խ· $85\frac{1}{2}$ լ·, հաճար 5 խ· 85 լ·, կորեկ 3 լ·: Սուրբ Նշանից՝ ցորեն 31 խ· 44 լ·, գարի 5 խ· 85 լ·, գառ 146, ուլ 17, հորթ 6, մոզի 2 հատ:

Դրամական·

Մնացորդ . . 1098 ռ· $55\frac{1}{2}$ կ·
մուտք . . . 2196 ռ· 14 կ·
ելք . . . . 1604 ռ· $11\frac{1}{2}$ կ·

6· 1867 թ· Ցամաքարերդից՝ ցորեն 13 խ· 12 լ·, գարի 17 խ· 22 լ·, հաճար 4 խ· 44 լ·, կորեկ 56 լ·: Գոմաձորից՝ ցորեն 15 խ· $3\frac{1}{2}$ լ·, գարի 20 խ· 52 լ·, հաճար 17 խ· 96 լ·:
Սուրբ Նշանից՝ ցորեն 12 խ· 57 լ·, գարի 10 լ·, գառ 137, ուլ 25, հորթ 25, գոմշի ձագ 1:

Դրամական·

Մնացորդ . . 586 ռ· $97\frac{1}{2}$ կ·
մուտք . . . 3148 ռ· $40\frac{1}{2}$ կ·
ելք . . . . 2333 ռ· 43 կ·

Կոճն արժէր 18 ռ· 60 կ·, գառը 1—2 ռ·:
Սնունդ միաբանների՝ ալիւր 24 խ· 95 լ·, բրինձ 4 խ· $67\frac{1}{2}$ լ·, հաճար 1 խ· $86\frac{1}{2}$ լ·, ոսպ $95\frac{1}{2}$ լ·, լոբի 35 լ·, սոխ 1 խ· $1\frac{1}{2}$ լ·, իւղ 1 խ· 46 լ·, պանիր 83 լ·, ձէթ 2 խ· $81\frac{1}{2}$ լ·, ընկոյզ 22·000· ձուկ բոճակ 4 կարաս, գինի 5 կարաս, բոխի 2 կարաս:

7· 1868 թ· Ցամաքարերդից՝ ցորեն 7 խ· 53 լ·, գարի 8 խ· 54 լ·, հաճար 2 խ· 45 լ·, կորեկ 62 լ·: Գոմաձորից՝ ցորեն 8 խ· $32\frac{1}{2}$ լ·, գարի 12 խ· 63 լ·, հաճար 1 խ· 50 լ·:
Սուրբ Նշանից արդիւնք՝ ցորեն 10 խ· 12 լ·, գառ 636, ուլ 53, թոխլի 278, պօչա 6—26, մաքի 26, այծ 17, մոզի 163, եզ 1, երինջ
Գառը 1 ռ·, թոխլին 2 ռ·, 127 հատ գեղարքունի 7 ռ· 60 կ·: Նաւավարին՝ տարեկան 33 ռ· 80 կ·:

8· 1869 թ· Դրամական·

Մնացորդ . . 930 ռ· 87 կ·
մուտք . . . 4543 ռ· 27 կ·
ելք . . . . 2118 ռ· 22 կ·

Սուրբ Նշանից՝ ցորեն 8 խ· 58 լ·, գառ 115, ուլ 7:

9· 1871 թ· Դրամական·

Մնացորդ . . 2548 ռ· $97\frac{1}{2}$ կ·
մուտք . . . 4047 ռ· $43\frac{1}{2}$ կ·
ելք . . . . 3165 ռ· 53 կ·

Ցամաքարերդից՝ ցորեն 6 խ· 53 լ·, գարի 6 խ· 14 լ·, հաճար 3 խ· 16 լ·, կորեկ 14 լ·: Գոմաձորից՝ ցորեն 6 խ·, գարի 7 խ·

31 լ·, հաճար 2 խ· 46 լ·, կորեկ $46\frac{1}{2}$ լ·:
Սնունդ միաբանների՝ 31 խ· 5 լ· ցորեն, հաճար 5 խ· 62 լ·, անասուն՝ կով 9, ցուլ 1, եզ 6, մոզի 13, հորթ 7, ձագ 1:

10· 1872 թ· Դրամական·

Մնացորդ . . 881 ռ· $90\frac{1}{2}$ կ·
մուտք . . . 4069 ռ· $62\frac{1}{2}$ կ·
ելք . . . . 3665 ռ· $76\frac{1}{2}$ կ·

Ցորենի խալուարն արժէ 16 ռ·, գարունը 11 ռ·:
Ցամաքարերդից՝ ցորեն 5 խ· 50 լ·, գարի 5 խ· 25 լ·, հաճար 1 խ· 75 լ·: Գոմաձորից՝ ցորեն 5 խ· 55 լ·, գարի 8 խ· 55 լ·, հաճար 1 խ· 75 լ·:
Ընդհանուր մուտքը՝ ցորեն 138 խ· $79\frac{1}{2}$ լ·, գարի 57 խ· $51\frac{1}{2}$ լ·, անասնեղէն հաճար 3 խ· 50 լ·, 31 հատ:

11· 1873 թ· Դրամական·

Մնացորդ . . 1603 ռ· 86 կ·
մուտք . . . 2736 ռ· 20 կ·
ելք . . . . 2371 ռ· 90 կ·

Ցամաքարերդից՝ ցորեն 5 խ· 6 լ·, գարի 9 խ·, հաճար 3 խ· 50 լ·: Գոմաձորից՝ ցորեն 7 խ· 50 լ·, գարի 12 խ· 10 լ·, հաճար 1 խ· 45 լ·:
6, գոմշի ձագ 2, հորթ 72, ձէթ 148 լ· եւ 3 նուկի:

Դրամական·

Մնացորդ . . 814 ռ· $97\frac{1}{2}$ կ·
մուտք . . . 3627 ռ·
ելք . . . . 2696 ռ· 13 կ·

Իւղի լիտրը՝ 3 ռ·, կօշիկը 1 ռ· 10 կ·:

12· 1874 թ· Դրամական·

Մնացորդ . . 363 ռ· 30 կ·
մուտք . . . 3122 ռ· 30 կ·
ելք . . . . 1800 ռ· 45 կ·

Ցամաքարերդից՝ ցորեն 7 խ· 74 լ·, գարի 8 խ· 5 լ·, հաճար 2 խ· 12 լ·: Գոմաձորից՝ ցորեն 6 խ· 72 լ·, գարի 10 խ· 75 լ·, հաճար 1 խ· 25 լ·:

Ընդհանուր գումար· ցորեն 83 խ· $47\frac{1}{2}$ լ·, գարի 56 խ· $6\frac{1}{2}$ լ·, բրինձ 4 խ· $6\frac{1}{2}$ լ·, ձաւար 5 խ· 35 լ·, լոբի 1 խ· 56 լ·, իւղ 1 խ· 94 լ·, պանիր 1 խ· $30\frac{1}{2}$ լ·, ձէթ $53\frac{1}{2}$, գինի 10 կարաս:

13· 1875 թ· Դրամական·

Մնացորդ . . 1320 ռ· $63\frac{1}{2}$ կ·
մուտք . . . 3958 ռ· 12 կ·
ելք . . . . 3494 ռ· $58\frac{1}{2}$ կ·

Մենաստանն ունեցել է՝ ցորեն 104 խ· $42\frac{1}{2}$ լ·, գարի 59 խ· $59\frac{1}{2}$ լ·, ալիւր 34 խ· 84 լ·, ձաւար 6 խ· 54 լ·, լոբի 1 խ· 67 լ·, իւղ 1 խ· 74 լ·, սիսեռ 20 լ·, ձէթ $60\frac{1}{2}$ լ·:

14· 1876 թ· Դրամական·

Մնացորդ . . 463 ռ· $60\frac{1}{2}$ կ·
մուտք . . . 3080 ռ· $19\frac{1}{2}$ կ·
ելք . . . . 2122 ռ· 79 կ·

Ցամաքարերդից՝ ցորեն 11 խ· 22 լ·, գարի 8 խ· 40 լ·, հաճար 4 խ· 60 լ·, կորեկ 36 լ·: Գոմաձորից՝ ցորեն 11 խ· 24 լ·, գարի 11 խ· 36 լ·, հաճար 2 խ· 56 լ·, կորեկ 2 խ·:

15· 1877 թ· Դրամական·

Մնացորդ . . 957 ռ· $40\frac{1}{2}$ կ·
մուտք . . . 5487 ռ· 73 կ·
ելք . . . . 4294 ռ· 36 կ·

Ցամաքարերդից՝ ցորեն 14 խ· 4 լ·, գարի 9 խ· 90 լ·, հաճար 4 խ· 80 լ·: Գոմաձորից՝ ցորեն 8 խ· 58 լ·, գարի 19 խ· 63 լ·, հաճար 2 խ· 69 լ·, կորեկ 15 լ·:
Ընդհանուր պատկեր՝ ցորեն 155 խ· 18 լ·, գարի 56 խ· $21\frac{1}{2}$ լ·, ալիւր 43 խ· 73 լ·, բրինձ 5 խ· $39\frac{1}{2}$ լ·, ձաւար 4 խ· 50 լ·, լոբի 1 խ· $6\frac{1}{2}$ լ·, իւղ 2 խ· 49 լ·, պանիր $57\frac{1}{2}$ լ·, սիսեռ 50 լ·, ոսպ $32\frac{1}{2}$ լ·, գինի 4 կարաս:

16· 1887 թ· Դրամական·

Մնացորդ . . 1193 ռ· 37 կ·
մուտք . . . 6492 ռ· $16\frac{1}{2}$ կ·
ելք . . . . 3893 ռ· 44 կ·

Ցամաքարերդից՝ ցորեն 6 խ· 60 լ·, գարի 7 խ·, հաճար 1 խ·

© National Library of Armenia

50 լ.։ Գոմաձորից՝ ցորեն 2 խ. 34 լ., գարի 11 խ. 20 լ., հաճար 63 լ.։

17. 1879 թ. Դրամական.

մնացորդ . . 2598 ռ. 72 կ.
մուտք . . . 8273 ռ. $67^1/_2$ կ.
ելք . . . . 6964 ռ. 63 կ.

Ցամաքաբերդից՝ ցորեն 9 խ. 55 լ., գարի 11 խ. 45 լ., հաճար 2 խ. 50 լ.։ Գոմաձորից՝ ցորեն 5 խ. 12 լ., գարի 15 խ. 65 լ., հաճար 4 խ. 51 լ.։

Ընդհանուր մուտք՝ ցորեն 74 խ. 15 լ. — ելք 39 խ. 42 լ., գարի 53 խ. $57^1/_2$ լ. — ելք 30 խ. 81 լ.։

18. 1880 թ. Դրամական.

մնացորդ . . 1309 ռ. $4^1/_2$ կ.
մուտք . . . 5102 ռ. 55 կ.
ելք . . . . 3222 ռ. 55 կ.

Ցամաքաբերդից՝ ցորեն 3 խ. 70 լ., գարի 5 խ. 85 լ., հաճար 1 խ. 2 լ., կորեկ 20 լ.։ Գոմաձորից՝ ցորեն 10 խ. 55 լ., գարի 15 խ. 29 լ., հաճար 2 խ., կորեկ 55 լ.։

19. 1881 թ. Դրամական.

մնացորդ . . 1880 ռ. $6^1/_2$ կ.
մուտք . . . 5095 ռ. $92^1/_2$ կ.
ելք . . . . 5104 ռ. 37 կ.

Ցամաքաբերդից՝ ցորեն 7 խ. $83^1/_2$ լ., գարի 10 խ. $51^1/_2$ լ., հաճար 2 խ. $65^1/_2$ լ.։ Գոմաձորից՝ ցորեն 10 խ. $42^1/_2$ լ., գարի 24 խ. 24 լ., հաճար 2 խ. 70 լ.։

Մինչեւ ռուսաց տիրապետութիւնը Ցամաքաբերդ եւ Գոմաձոր գիւղերի բնակիչների թիւը 100 հոգի էր. 1880 թուին լինում է 748 հոգի։

20. 1882 թ. Դրամական.

մնացորդ . . 801 ռ. $55^1/_2$ կ.
մուտք . . . 4236 ռ. $46^1/_2$ կ.
ելք . . . . 2726 ռ. 62 կ.

Ցամաքաբերդից՝ ցորեն 6 խ. 20 լ., գարի 8 խ. 50 լ., հաճար 4 խ.։ Գոմաձորից՝ ցորեն 10 խ. 64 լ., գարի 20 խ. 77 լ., հաճար 3 խ. 60 լ.։

21. 1883 թ. Դրամական.

մնացորդ . . 1599 ռ. $84^1/_2$ կ.
մուտք . . . 4698 ռ. $78^1/_2$ կ.
ելք . . . . 3528 ռ. 40 կ.

Ցամաքաբերդից՝ ցորեն 3 խ. 50 լ., գարի 5 խ. 70 լ., հաճար 2 խ. 57 լ.։ Գոմաձորից՝ ցորեն 7 խ. 30 լ., գարի 11 խ. 20 լ., հաճար 3 խ. 30 լ.։

Մենաստանն ունեցել է ցորեն 146 խ. 81 լ., գարի 82 խ. $53^1/_2$ լ., ալիւր 49 խ. 31 լ., բրինձ 5 խ. 62 լ., ձաւար 4 խ. 23 լ., լոբի 2 խ. 80 լ., խուղ 2 խ. 61 լ., պանիր 1 խ. 11 լ., ոսպ 53 լ., ձէթ 22 լ., գինի 8 կարաս։

22. 1884 թ. Դրամական.

մնացորդ . . 1107 ռ. $38^1/_2$ կ.
մուտք . . . 3427 ռ. 1 կ.
ելք . . . . 1908 ռ. 59 կ.

Ցամաքաբերդից՝ ցորեն 8 խ. 22 լ., գարի 9 խ. 65 լ., հաճար 4 խ. 25 լ.։ Գոմաձորից՝ ցորեն 6 խ. 50 լ., գարի 20 խ. 40 լ., հաճար 3 խ. 20 լ.։

23. 1885 թ. Դրամական.

մնացորդ . . 1518 ռ. 42 կ.
մուտք . . . 3420 ռ. 68 կ.
ելք . . . . 2830 ռ. 66 կ.

Ցամաքաբերդից՝ ցորեն 19 խ. 20 լ., գարի 13 խ. 20 լ., հաճար 5 խ.։ Գոմաձորից՝ ցորեն 18 խ. 28 լ., գարի 15 խ. 57 լ., հաճար 4 խ. 60 լ.։

24. 1886 թ. Դրամական.

մնացորդ . . 590 ռ. 2 կ.
մուտք . . . 3834 ռ. 2 կ.
ելք . . . . 1740 ռ. 5 կ.

Ցամաքաբերդից՝ ցորեն 11 խ. 10 լ., գարի 5 խ. 4 լ., հաճար 2 խ. 20 լ.։ Գոմաձորից՝ ցորեն 10 խ. 5 լ., գարի 11 խ. 6 լ., հաճար 3 խ. 4 լ.։

25. 1890 թ. Դրամական.

մնացորդ . . 2480 ռ. $88^1/_2$ կ.
մուտք . . . 5803 ռ. $53^1/_2$ կ.
ելք . . . . 2369 ռ. 86 կ.

Ցամաքաբերդից՝ ցորեն 11 խ. 16 լ., գարի 6 խ. 5 լ., հաճար 2 խ. 5 լ.։ Գոմաձորից՝ ցորեն 7 խ. 15 լ., գարի 7 խ. 35 լ., հաճար 65 լ., կորեկ 4 լ.։

1892 թ. մուտք՝ 3873 ռ. 36 կ. — ելք՝ 1170 ռ. 66 կ.։
1893 թ. մուտք՝ 3836 ռ. 32 կ. — ելք՝ 4102 ռ. 80 կ.։
1894 թ. մուտք՝ 1878 ռ. 33 կ. — ելք՝ 1939 ռ. 31 կ.։
1895 թ. մուտք՝ 1439 ռ. 72 կ. — ելք՝ 1939 ռ. 31 կ.։
1895 թ. մուտք՝ 1493 ռ. 72 կ. — ելք՝ 3055 ռ. 47 կ.։
1896 թ. մուտք՝ 3531 ռ. 2 կ. — ելք՝ 2739 ռ. 37 կ.։
1897 թ. մուտք՝ 5477 ռ. 79 կ. — ելք՝ 3940 ռ. 33 կ.։
1898 թ. մուտք՝ 4546 ռ. 29 կ. — ելք՝ 4303 ռ. 73 կ.։
1899 թ. մուտք՝ 10.582 ռ. 24 կ. — ելք՝ 6502 ռ. 79 կ.։
1900 թ. մուտք՝ 8276 ռ. 76 կ. — ելք՝ 8349 ռ. 47 կ.։
1909 թ. մուտք՝ 6321 ռ. 82 կ. — ելք՝ 6317 ռ. 67 կ.։

1897 թուից ելքերն սկսում են աւելանալ, որովհետեւ նոր վանահայր Սարգիս Վ.ը սկսել էր մենաստանում նոր շէնքեր կառուցանել տալ։ 1901 թուին մենաստանն ունէր 4006 ռ. 74 կ. դրամագլուխ։

Մուտքի աղբիւրներն էին. — Սուրբ Նշանին նուէրները, այլեւայլ նուէրներ, խաչահամբոյր, ժամուցադրամ, մոմագին, մատաղագին, մորթա, ճակատի ոսկիների, չուչպաների, անասունների, հացահատիկների վաճառումից, կալուածներից, տոկոսներ եւ այլ եւ այլք։ Ելքի աղբիւրներն են եղել — ժամուցադրամ միաբաններին, ռոճիկ ծառաներին, աղքատներին, սնունդ, վառելիք, հագուստ միաբաններին, կահաւորութեան, ճանապարհածախքի միաբաններին, գրքի թերթերի, կալուածական հարկ, մանր ծախքեր, նոր շինութիւնների ծախք։

Միաբանութիւնը եղել է 1895ին 30 հոգի. 1896ին 25 հոգի. 1897ին 25 հոգի. 1898ինը յայտնի չէ. 1899ին 22 հոգի։

1912 թուին ռուսական միապետութեան օրէնքով Կովկասի կալուածատէրերի գիւղերը յետ գնեցին. նոյնպէս եւ հայ եկեղեցունը։ Սեւանի երկու գիւղը՝ Ցամաքաբերդը եւ Գոմաձորը յետ գնեցին։

Ներկայումս Սեւանը չունի իր նախկին կալուածների եւ ոչ մէկը։

Մենաստանում մնում է մէկ վարդապետ։ Նրա մնացած երեք միաբանները պաշտօնավարում են այլ վանքերում. երկուսը Ս. Աթոռում, մէկը Գնդեվազի վանահայր է։

Սեւանի անապատի պատմութեան վերաբերող աշխատանքներ։

1. Մանուէլ Վ. Կիմիւշխանեցի. Պատմութիւն անցից անցելոց Սեւանայ Վանաց։
2. Զաքարիա եպս. Գալստեան. Վէպ ծովակին Գեղամայ։
3. Սարգիս Վ. Փիլոյեան. Պատմութիւն Սեւանայ, «Հովիւ» շաբաթաթերթ 1906 թ.։
4. Ստեփաննոս Օրբէլեան, Ա. 217—218։
5. Թովմ. Արծրունի, 273 եր.։
. Ասողիկ, էջ 146, 250—251 եւ այլն։
7. Յովհ. Դրասխանակերտցի, էջ 186, 189, 229—230։
8. Սամուէլ Անեցի, էջ 95։
9. Կիրակոս Գանձակեցի, էջ 45։
10. Ա. Լաստիվերտցի, էջ 15։
11. Միքայէլ Ասորի, էջ 38։
12. Առաքել Դաւրիժեցի, էջ 256—260։
13. Սիմոն Յար. Ջամբու, էջ 284։
14. Յով. եպ. Շահխաթունեան, Ստորագրութիւն Բ. 208—235։
15. Սարգիս արքեպ. Ջալալեան Ճանապարհորդութիւն Բ. մ. 108։
16. Մեսրոպ արքեպ. Սմբատեան, «Գեղարքունի» 110, 313—423։
17. Ալիշան, Յուշիկք Ա. 405. Սիսական 29—32։
18. Սեւանայ լիճը եւ վանքերը. «Արաքս» 1928 թ. գիրք Ա. 44—58։
19. Թիֆլիզից-էջմիածին. Գ. Ե. Ի. «Արձագանք» 1882 թ., թ. 32, 508—509։
20. Յիշատակարան Ստեփաննոս Վ.ի «Արարատ» 1876, Յունուար 17—19 եր.։
21. Նոյն Ստեփաննոսի յիշատակարանը հրատարակութիւն — ծանօթութիւններ. Գր. Տէր-Պօղոսեանց, Տփխիս 1913։

ԳՐԻԳ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

(Վերջ.)

© National Library of Armenia